

शीर्षक:

थॅक्यू अंजली! / मरणात खरोखर जग जगते....

आम्हा अतिदक्षता विभागात कार्यरत असणाऱ्या डॉक्टरांचे आणि आम्ही उपचार करतो अशा रुग्णांचे, त्यांच्या नातेवाईकांचे संबंध अन्य कोणत्याही व्यावहारिक चौकटीपलीकडचे असतात. ज्यांच्यावर आपण उपचार करतो आहोत, त्यांना मृत्यूच्या दाढेतून बाहेर काढण्यासाठी आपले कसब पणाला लावून शक्य तितके प्रयत्न करीत असतानाच संबंधित रुग्णांशी एक प्रकारचं हळवं नातंही निर्माण होतं. आपले प्रयत्न जेव्हा यशस्वी होतात, तेव्हा या नात्याचा आधार असणाऱ्या विश्वासास पात्र ठरू शकलो, याचं समाधान लाभतं आणि शक्य तितके प्रयत्न करूनही अपयश हाती आलं तर आमच्यातील संवेदनशील मन हळहळतं. अशा वेळी काही अनपेक्षित अनुभव येतात, ज्यातून दुःखालाही रुपेरी किनार लाभते आणि नवी उमेद लाभते.

मला आजही तो दिवस आठवतो. रुबी हॉलच्या अतिदक्षता विभागात रोजच्याप्रमाणे कामात असतानाच मला रडण्याचा जोरात आवाज आला. मी इन-चार्ज असणाऱ्या सिस्टरला बोलावून काय झालं असं विचारलं? ती म्हणाली, अंजलीची आई रडते आहे....

अंजली (नाव काल्पनिक). सुमारे 14 वर्षांची गोड मुलगी दोन दिवसांपूर्वीच बेशुद्धावस्थेत आमच्याकडे दाखल झाली होती. ती दहावीत शिकत होती. अभ्यासात अत्यंत हुशार. शुक्रवारी रात्री जेवण झाल्यानंतर आईला सांगून झोपण्यास गेली. पाच-दहा मिनिटांतच खूप डोकं दुखतंय अशी तक्रार करत ती आली आणि बेशुद्ध झाली. तिच्या पालकांनी तातडीने तिला रुग्णालयात हलवलं. रुग्णालयात दाखल होईस्तोवर तिची तब्येत आणखीच बिघडली, गंभीर झाली होती. तातडीने सीटी स्कॅन टेस्ट झाली. त्यात तिच्या मेंदूमध्ये मोठ्या प्रमाणात रक्तस्राव (इंट्रासेरेब्रल ब्लिडिंग) झाल्याचे आढळून आले. हे प्रमाण इतके होते की ती पुन्हा शुद्धीवर येण्याची शक्यताच नव्हती. अंजली... घरातील एकूण एक मुलगी. आम्ही सारे हतबल होतो.

आम्ही शिक्षण घेताना जीव कसा वाचवायचा एवढेच शिकलेलो असतो आणि मृत्यूनंतर जीवन नसते, ही आमची धारणा असते. मात्र, हे कटू सत्य अंजलीच्या आईबाबांना कसे सांगायचे, कसे समजावून सांगायचे हा मोठा यक्षप्रश्न माझ्यापुढे आला होता. त्याचवेळी माझा एक कनिष्ठ सहकारी माझ्या कानात कुजबुजला...सर आपण अवयवदानाचा विचार करू शकतो? .. मी त्याच्याकडे पाहून एवढंच म्हणालो...शक्य आहे. त्या एका प्रसंगाने, अंजलीच्या केसकडे पाहण्याचा आमचा दृष्टिकोनच बदलून गेला. बहुतांश वेळा जेव्हा एखादा रुग्ण ब्रेनडेड अवस्थेत असतो, तेव्हा आम्ही लढाई हरलेल्या योद्ध्यागत संपूर्ण शरणागती पत्करतो. मात्र, इथे अवयवदान हे शब्द कानी पडताच आम्ही हरलेली लढाई पुन्हा एकदा नव्या आव्हानात रुपांतरित करण्याचे ठरविले. या परिस्थितीत अवयवदान घडले तर आणखी सात-आठ जणांचे जीव वाचविता येतील, या विचारांनी नवा हुरूप आणला.

मी आमच्या टीमला सांगितले...चला आपण आता पुन्हा कामाला लागू या. आपण कोणतीही लढाई हरलेली नाही. उलट, आपणास नवी लढाई लढायची आहे, जिंकायची आहे. या लढाईमध्ये पूर्वीपेक्षाही अधिक आव्हाने आहेत. महत्त्वाचे म्हणजे, या लढाईतील यश समाजासाठी नवा संदेश देणारे ठरणार आहे. अवयवदान या संकल्पनेबाबत समाजामध्ये असणारे समज-गैरसमज यातून नक्कीच बदलता येऊ शकतील.

ब्रेनडेड झालेल्या रुग्णांच्या नातेवाईकांशी संवाद साधणे, हे डॉक्टरांच्या दृष्टीने अत्यंत कठीण, संवेदनशील बाब. रुग्णांच्या आप्तेष्टांपुढे वस्तुस्थिती, त्यातील वैद्यकीय सत्य उलगडून दाखवतानाच त्यांना धीर देणे खरोखर अग्निदिव्य असते. आम्ही रुग्णांच्या कुटुंबियांना चांगल्या पद्धतीने समजावून सांगू शकतो, की तुमची प्रिय व्यक्ती वैद्यकीयदृष्ट्या ब्रेनडेड आहे. मात्र, तिचे अस्तित्व जगामध्ये अजूनही दखळू शकते. कुणा गरजू व्यक्तीच्या डोळ्यांतून, ह्यातून, किडनीतून, फुफ्फुसांतून... दुःखद क्षणातही काहीसा दिलासा देऊ शकणारी कल्पनाच नव्हे का ही? डॉक्टर म्हणून व्यवसाय करीत चांगले अर्थार्जन करतानाच,

एक प्रकारचे बहुमोल असे सामाजिक कार्यही आपल्या हातून घडू शकते, ज्यातून आपण अनेकांच्या चेहऱ्यांवर हसू आणि शकतो. म्हणून आपण खूप सुदैवी आहोत, असे मला नेहमी वाटते.

आता, माझ्यावर मोठी जबाबदारी आली होती. मी अंजलीच्या आईबाबांना समूपदेशनासाठी बोलावलं. त्यांना सांगितलं की, ती आता ब्रेनडेड आहे. सुरवातीला त्यांना हे कटूसत्य स्वीकारणे अत्यंत जड गेले. नंतर, आणखी काही वेळा झालेल्या समूपदेशनातून मला त्यांना तिच्या ब्रेनडेड अवस्थेबाबत समजूत घालण्यात यश आलं. मात्र, यापुढचे आव्हान मोठे होते. ते मी स्वीकारलं. त्यांना मी अवयवदान संकल्पनेविषयी माहिती दिली. आपली प्रिय अंजली आता वैद्यकीयदृष्ट्या ब्रेनडेड आहे व तिचे अवयवदान होऊ शकते, हे स्वीकारायला विशेषतः तिच्या आईला खूप जड जात होते, जे स्वाभाविकही होते. अखेर अंजलीच्या बाबांनी आईची समजूत काढण्याची जबाबदारी स्वतः स्वीकारली. काही काळाने, जड अंतःकरणाने का होईना, तिने त्यास मान्यता दिली. अखेर, ब्रेनडेड अंजली अवयवदाता बनली आणि तिच्यामुळे सहा रुग्णांना जीवनदान लाभले.

आपल्या कामगिरीवर आम्ही खूप खूष होतो...पण क्यायमेक्स अजून यायचा होता. दुसऱ्या दिवशी, अंजलीचे बाबा मला भेटायला आले. ते जे काही म्हणाले, माझ्या ब्रेनडेड झालेल्या मुलीने सहा जणांना नवे जीवन दिले, याचे आम्हाला विलक्षण समाधान लाभले आहे. यापुढे, तुम्हाला ब्रेनडेड रुग्णांच्या नातेवाईकांशी संवाद साधण्यासाठी, त्यांची समजूत काढण्यासाठी माझी कोणतीही मदत लागली, तर कोणत्याही क्षणी हक्काने बोलवा, मी हजर असेल. या अनपेक्षित वाक्याने, हळव्या तरीही ठाम वचनाने मी अक्षरशः निःशब्द बनलो....!

त्या गोड मुलीचा चेहरा आठवून मन म्हणाले, थॅक्यू अंजली!

- डॉ. कपिल झिरपे

संचालक, अतिदक्षता विभाग, रुबी हॉल क्लिनिक